

En neongrön pushup

En behås betydelse i modellernas värld

ANN FRISELL ELLBURG är doktorand i socialantropologi vid Stockholms universitet, och arbetar med ett avhandlingsprojekt som handlar om hur den svenska modeindustrin använder modeller kroppar för att iscensätta genus och sexualitet. Tidigare har hon bl.a. skrivit om kosmetisk kirurgi.

Stämplingen av fotomodeller som offer för ätstörningar, narkotikaberoende eller sexuellt utnyttjande visar sig vara en förhärskande diskurs i mediala sammanhang (se bl.a. Tresniowski 1998). Nu senast var det Kate Moss som skandaliserades i media när hon "avslöjades" att ha missbrukat kokain och därmed forlorade ett mångmiljonkontrakt med H&M. Det är i stort sett uteslutande kvinnliga modeller som framställs på detta sätt. Vad som sällan framkommer i debatter om mode och modeller är hur de tjejer som förekommer i reportagen upplever sin profession. De utpekas som offer för olika intressen, men kommer sällan till tals. De kvinnliga modeller som jag träffade, följde och samtalade med visade upp en långt mer komplex bild än dessa svartvita skildringar av modellyrket och modeller. De var inte bara "offer". Tvärtom var många av dem intelligenta, ambitiösa storstadsboende medelklasstjejer som under en tid arbetar som modell både för att försörja sig under studietiden och en längtan efter upplevelser och njutningar. Liksom för andra ungdomar i de sena tonåren utgör modellyrket både en möjlighet till upplevelser av allehanda slag och ett risktagande. Risktagandet handlar om att de riskerar att förlora sin integritet och självrespekt, att få dåligt rykte i branschen och förlora sin respektabilitet (jfr Skeggs 1997). För att upprätthålla respektabilitetens gränser är det viktigt för de kvinnliga modellerna att inte bli ett offer. Kort sagt att bevara sin respektabilitet som ett "icke-offer".

Modellernas respektabilitet konstrueras även i relation till vilka jobb som anses vara värdiga. Det är kontextuellt betingat så till vida att sammanhanget (tidningen) respektive fotografens status avgör hur respektabelt ett jobb anses vara, liksom tidningens tilltänkta

läsekrets. För att bevara sin integritet och goda rykte är det därför viktigt att inte gå med på vad som helst, exempelvis att blotta vilka kroppsdelar som helst, främst könsorganen och bröstet i vilka sammanhang som helst. Detta risktagande gör att de tjejer som överträder gränser för vad man bör göra för jobb, de tjejer som faktiskt uppträder avklädda på "grabbtidningen" *Cafés* omslag riskerar att bli klassificerade som "utvikningstjejer". Dessa gränsdragningar visar sig emellertid vara godtyckliga för modellerna och svåra att bevara. Kvinnliga modeller måste därmed balansera mellan att kunna försörja sig och att upprätthålla sin respektabilitet, vilket inte alltid är kompatibelt. De måste med andra ord då och då överträda respektabilitetens gränser och ta det jobb som finns att få. Detta hänger även samman med modellernas ständiga konkurrerande om jobb, det vill säga att tillgången på arbetstillfällen är färre än antalet modeller. Tackar en modell nej till ett avklätt uppdrag står många andra på tur att acceptera det. Det innebär att upprätthållandet av respektabiliteten och att kunna försörja sig inte alltid går hand i hand.

Som en illustration av hur sköra respektabilitetens gränser är kommer jag att skildra en situation där en ung modell, Mette, ska göra ett gratisjobb på en fotografering för en norsk biltidning riktade till heterosexuella män. Med exemplet vill jag visa en neongrön pushupbehårs betydelse för Mettes bevarande av sin självrespekt och professionella gräns.

METTE PÅ MOTORHUVEN

En råkall oktoberdag ska Mette fotograferas i ett garage utanför Stockholm. Vi

träffas vid Slussen kvart i elva. Mettes bruna rådjursögon är omålade och luggen uppsatt i en klämma, liksom resten av den mörkblonda hårmanen som hon satt fast i en tofs där bak. Hon har en svart parkas på sig liksom svarta, höga boots och jeans med fransig kant längs med bensömmarna. Den svarta Gucciväskan bär hon lite nonchalant över axeln. Det är en ganska ung, oetablerad fotograf som ska fotografera henne idag. Det blir inte topless, säger Mette, för det vill hon inte gå med på, men "sexiga bilder". Hon har visserligen nakenbilder i sin modellbok, vilket är en bok där hon samlat bilder på sig själv, men dessa fotografier är tagna på ett, som hon menar, konstnärligt sätt av en känd dansk fotograf därför anser hon dem vara acceptabla. Dagens fotografering däremot har som syfte att sälja en ny tidning med hjälp av sexiga tjejmodeller, inte att uttrycka något konstnärligt.

Efter tre stationer går vi av. En fotografassistent väntar på oss och han guidar oss bort mot en kombinerad Shellmack och ett intilliggande garage. Fotografassistenten som heter Stefan är en ganska reslig kille i tjugofemårsåldern med breda axlar och smala höfter. Vi har träffats förr då han varvar egna uppdrag med att assistera andra fotografer. Han och Mette skojar och skrattar och pratar om andra fotograferingar de har jobbat ihop på.

Vi passerar macken och går in genom en oansenlig dörr intill ett garage. Det luktar bensin, olja och gummi och den fönsterlösa lokalen är ganska rå och kall. Det är ett vanligt betonggarage, men det ovanliga är att här står alla möjliga sorters bilar, alltifrån veteran till modernare bilar. Det här är ett garage för bilälskare. En röd sportbil trängs med amerikanska "raggarbilar" liksom en turkos, ensitsig "bil" på tre hjul.

Fotografen Kalle står och mäter ljus. Han är en liten och satt kille i tjugofemårsåldern iklädd smutsiga jeans, vita jympadojor och kamouflagefärgad t-shirt. Han frågar om vi vill ha kaffe eller något annat att dricka. Mette vill ha vatten och jag ber om kaffe.

BEHÅN SOM GRÄNS

Med varsin mugg i handen går vi längst in i garaget. Där står en klädställning belamrad med olika slags plagg, mestadels underkläder; negligéer, behå och trosor. På tygstycken på golvet ligger accessoarer av varierande slag: skärp, halsband, armband, örhängen, strassbroscher och alla möjliga sorters damskor: alltifrån högklackat till stövlar med höga skaft. Dessa har frilansstylisten Teo, en blond kille i trettiofemårsåldern, släpat dit tillsammans med sin assistent Johanna, en tjej i tjugofemårsåldern i jeans. Teo står och pratar med makeupartisten Mia, en mörkhårig späd kvinna i trettioårsåldern som står och röker. Tillsammans väljer de ut kläder åt Mette. De fastnar för en svart, genomskinlig negligé med vitkantad spets. Till det väljer Teo ut trosor. Han fingrar på ett par svarta stringtrosor, men väljer sedan en svart maxitrosa i nylon med spetskant. Han ber Mette att prova en neongrön pushupbehå. De diskuterar huruvida Mette ska ha negligén utan den självlysande behån eller med så vi går tillbaka genom garaget mot toaletten för att titta hur det ser ut både *med* och utan. Mette vill ha den på och berättar att hon har kommit överens med agenturen att hon inte ska vara topless. Det blir för avklätt, för "porrigt", billigt annars, tycker hon. Teo driver sedan med Mette under resten av dagen, eftersom han menar att

hon kommer att se ännu sexigare ut med behån än utan.

Innan fotograferingen ska Mette sminkas. Hon slår sig ner på en svart galonklädd barstol framför en stor spegel vid en silverglänsande tvåsitsig sportbil där Mia placerat sina sminkväskor. Meningen är att hon ska förvandla Mette till "raggarbrud" med hjälp av mascara, blå ögonskugga, mörkrött läppstift och matchande nagellack. Hos frisören Sebastian, en blond kille i svarta byxor och röd, långärmad tröja får hon sitt cendréfärgade hårsvall uppsatt med hjälp av löshår. Mia klagar på att hennes sminkning inte syns för allt hår. Hon skrattar och låtsas bli indignerad: "Ganska mycket hår där... ett ganska *närvarande* hår". När Mettes frisyra är klar sätter hon på sig den svartvita negligén och de svarta trosorna och den neongröna behån som stylisten Teo lagt fram. Han plockar också fram ett par höga, svartvita stövlar för tiotusen kronor av märket Dolce e Gabbana, men de kommer överens om det blir för mycket mode-reportage över dem. Istället väljer han ett par röda stövletter som går ton i ton med läppstift och naglar, samt med den röda bil de valt ut att Mette ska stå bredvid när hon fotograferas.

"Ska vi *accessorize*?" undrar Teo retoriskt och går till skynket med alla halsband, örhängen och skärp. Han tar fram ett aprikosfärgat skärp med en blomma på mitten som Mette ska ha utanpå negligén. Teo måste nåla in den bak för att det ska smita åt runt midjan. "Va smal du har blivit", säger han och ger Mette ett guldfärgat halssmycke som hon sätter på sig.

Då Mette är klar går hon och ställer sig framför den röda sextioålderssportbilen av märket Carmangia. Mette håller en trasa i handen medan den andra handen vilar på höften. När hon förföriskt putar med läp-

parna och lutar sig mot motorhuven liknar hon en femtiotalspinuppa. Kalle fotograferar nöjt och böjer sig ner på knä för att ta bilder ur grodperspektiv. Han ställer sig sedan upp på en stol och Mette ändrar vant sina poser: hon böjer på hakan, vinklar huvudet uppåt, drar upp ena knät och lutar sig bakåt med händerna på motorhuven. Detta sker både genom tysta överenskommelser, som att Mette vet hur hon ska ändra miner *och* genom att Kalle uppmuntrar henne att ändra kroppsställning. Mellan filmrullebytena rättar Sebastian till ett hårstrå som kommit snett och Teo tar varje tillfälle i akt att ordna till neglign och utbrister till Sebastian: "Vi befinner oss i den här världen och då kan vi leka med Barbie varje dag" och ställer den retoriska frågan medan han gör en gest utåt gatan: "För vill du va' i *den där* världen?" Han kallar dagens fotografering för "cirkusporr".

Mette håller ihop knäna och ser kissnödigt ut, vilket Teo genast kommenterar: "Du ser kissnödigt ut". "Men jag är kissnödigt", svarar Mette. "Det är asbra. Det är skitroligt", hojtar fotografen Kalle. "Hon ser otroligt sexig ut", säger Teo. Mette står kvar. Hon får vänta med att gå på toaletten tills det blir paus mellan tagningarna.

EN BLICKS BETYDELSE

När Mette kommer tillbaka från toaletten har Teos assistent Johanna hämtat lunchmat: pizzor och sallader som hon kommer med tillsammans med ett manligt pizzabud. Han hajar till vid åsynen av Mette och hennes avklädda kropp. Det är som om han tittade på något förbjudet, vilket stylisten Teo genast noterar och utbrister när han har gått: "Han, pizzakillen, han

ba [Teo himlar med ögonen] när han såg Mettes outfit [kläder]". "Gud va jag känner mig billig!", utbrister Mette. "Det är härligt att va billig!", replikerar Sebastian. "Det är underbart", säger Mette ironiskt. Teo frustar av skratt: "Och hon, Mette tjtade om att hon inte skulle va topless. Hon hade lovat sin agent [modellbokare på agenturen] att behålla kläderna på."

Mette sätter sig ner på huk framför bilen. "Det där var asbra!", utbrister Teo. "Fantastiskt!", utropar Kalle bakom kameran när Mette med sug i blicken tittar in i hans objektiv. Hon ändrar ställning igen och sätter sig upp på motorhuven och drar upp ena benet och fattar båda händerna om det. "Mina ben blir så stora", klagar hon. "Dina lår blir enorma!", säger Teo ironiskt. Han skakar på huvudet: "Hon ba med perfekt kropp och..." Mellan tagningarna kommer Teo fram till Mette med en tjock, grå filt och frågar: "Fryser du?" Hon nickar och sveper in sig i filten. Kalle däremot svettas; han badar i svett. Han knäpper ett par bilder. Teo hojtar: "Det är värsta cleavagen! [Mettes klyfta mellan bröstet]". De tar ett par bilder till på Mette när hon sitter inuti bilen. Sedan är fotograferingen över och hon går och byter om och sminkas av. Sebastian hjälper henne att ta bort allt löshår. Innan vi åker åter vi varsin sallad utan dressing. Pizza äter Mette aldrig när hon arbetar. Det är för kaloririkt och hon vill inte riskera att gå upp i vikt.

AVKLÄDDHETENS SKÖRA GRÄNSER

Som vi ser här blir en del av den tillskrivna identiteten som modell att uppbåda förmågan att stänga av sina egna behov och tillfredsställa andras: i det här

fallet fotografens, stylistens och makeup-artistens, för att kunna förverkliga deras idéer genom gestaltningarna framför kameran. Mettes kissnödiga och frusna kropp i det råkalla garaget måste underordnas arbetet. Toalettbesöket får anstå till en paus och tas inte riktigt på allvar då man inte kan avbryta fotograferingen för en sådan *petitess*. Filten åker av när det ska fotograferas trots att Mette fryser.

Även om vikten av att vara till lags och disciplinera sig – att lyda kunden i det här fallet – är det dock viktigt för modellen att inte låta sig köras över. Fast hon/han förväntas tona ner sina uppfattningar om hur ett jobb ska utföras, uppskattas således inte av fotografer, stylister med flera heller att hon/han helt utplånar sig själv och låter sig trampas på, kort sagt att hon/han går med på "vad som helst" för att få ett jobb. Ryktet är viktigt i detta sammanhang och avgör värdet på en modell. Eftersom fotograferingar bygger på ett samspel mellan modeller och fotografer, eller modeller och modeskapare/stylist, är det betydelsefullt att modellerna både är lyhörda och ger av sig själva *utan* att förlora sin integritet, vilket Mette visar i exemplet ovan. Hon accepterar sina minimala kläder liksom att sminkas till "raggarbrud". Det är en del av den professionella masken och något som Mette som modell måste utföra: att iscensätta "sexiga bilder" och se ut som en ragggarbrud/barbiedocka/femtiotalspinuppa.

Samtidigt sätter hon upp gränser för hur avklädd hon kan tänka sig att visa sig. Framför allt vägrar hon ta av sig den neongröna pushupbehå då att uppträda topless på bild i det här sammanhanget, i en norsk biltidning riktad till heterosexuella män, skulle kunna sänka hennes status och omintetgöra hennes respektabilitet i branschen. Genom att blotta bysten skulle

hon kunna förvandlas från modell till "utvikningstjej" på ett ögonblick och den risken vill hon inte ta eftersom att jobba som utvikningstjej är lågstatus. Detta blir hon retad för av stylisten Teo, som menar att hon är minst lika sexig med behå som utan. Men för Mette handlar det inte om att minska eller öka sin sexighet utan om att bevara sin integritet och upprätthålla en professionell gräns som modell, även om det utifrån förefaller vara en ytterst skör gräns.

Det visar sig i det ögonblick "pizzakillen" kommer in och reagerar på Mettes avklädda kropp. Trots att hon är fullt medveten om att hon i sitt professionella utövande som modell förväntas att iscensätta ett sexigt begärsobjekt på bild blir hon störd över hans uppdykande och utbrister, "Gud va jag känner mig billig!". Sebastian försöker att vända det negativa i att betecknas som "billig" till någonting positivt genom att replikera: "Det är härligt att vara billig!". Mette i sin tur svarar med den ironiska kommentaren: "Det är underbart [att vara billig]", trots att hon uppenbarligen blir generad. Det ironiska förhållningssättet kanske kan tolkas som en taktik¹ hon tar till för att distansera sig själv från en obehaglig situation. Ironin blir med andra ord ett sätt att dölja en frustration över att egentligen ha relativt lite att säga till om i relation till sina arbetsvillkor.

En annan taktik blir att särskilja sitt "jag" från vad Deborah Cameron (2000) kallar för sin professionell persona. Avkläddheten och sexigheten ingår visserligen i Mettes arbete som modell, men det är inte hon själv, Mette, utan hennes professionella persona, dvs. *modellen* Mette som gestaltar pinuppan/barbiedockan/raggarbrud. Denna gräns kollapsar emellertid i och med pizzakillens uppdykande.

Via hans blickar tappar Mette den professionella distansen och känner sig billig, vilket hon genom att bevara ett minimalt tygstycke över bröstet till varje pris velat undvika. Hans intrång stör den intimitet och det avtal som ingåtts mellan modellerna och de övriga aktörerna. Pizzabudets korta vistelse och Mettes reaktion på hans blickar visar vilken skör gräns hon satt upp mellan att klassificeras som billig och inte, liksom att upprätthålla självrespekten både inför sig själv och andra. I det ögonblick han dyker upp riskerar Mette att förlora sin professionella status som fotomodell och förvandlas till "billig utvikningstjej" och därmed förlora sin respektabilitet, trots att hon fått behålla den neongröna pushupbehåll på.

"FUL" OCH "FIN"

AVKLÄDDHET

Ett par månader efter att Mette fotograferats i garaget tar hennes modellkarriär fart. Mette gör mestadels välbetalda jobb för postorderkataloger runt om i världen då hon har en "kurvig" kropp: stora bröst, smal midja och "breda" höfter. Hon flyttar till London för att ha det som arbetsbas. Från en relativt anonym tillvaro som en av flera hundra lycksökande modeller på agenturen får hon dessutom medial uppmärksamhet på grund av att hon inleder en relation med en landslagsspelande idrottsman. I egenskap av hans flickvän blir hon intervjuad och fotograferad i bl.a. den del av "grabbtidningen" Café som kallas portfolio där tjejerna är avklädda, iklädd endast spetskantat, genomskinligt linne och minimala trosor. Hon blir också dess omslagsflicka. På de flesta bilderna blickar hon småleende och med halvöppen mun på betraktaren i sexiga poser. I

en tidningsintervju berättar Mette att när hon fått godkänna alla bilder accepterade hon anbudet. Däremot skulle hon aldrig kunna medverka på omslag för *Slitz*, som också är en så kallad "grabbtidning", då det inte är en seriös tidning. Hon rättfärdigar även sitt Caféjobb med att fotomodellen Emma Sjöberg och "alla andra stora modeller ju har varit med där." En annan faktor som kan ha varit avgörande för hennes medverkan är att det kan gynna hennes karriär och bli en god taktik, att synas på detta omslag kan ge henne andra mer välbetalda uppdrag.

Att figurera som "omslagsflicka" för Café anses emellertid av andra modeller vara ett lågstatusjobb, det ligger i gränslandet för det respektabla. "Det är ändå skillnad på att ha bikini på sig på Café och va liksom modell, för du blir inte modell om du ligger i en bikini på Café. Då blir du liksom utvikningstjej", säger exempelvis Liv, 18 år. Däremot kan hon tänka sig att vara omslagsflicka på damtidningen *Amelia*. Caféjobbet blir en slags "ful" avkläddhet vilket har att göra med Cafés tilltänkta läsekrets: heterosexuella män till skillnad från Amelias som mestadels antas bestå av heterosexuella kvinnor (se Lövgren detta nummer). I Café blir kvinnokroppen ett heterosexuellt åtråvärt begärsobjekt medan kvinnokroppen på Amelias omslag blir både ett begärsobjekt för konsumtion men även ett identifikationsobjekt, det vill säga någon för den kvinnliga läsekretsen att efterlikna. Kvinnokropparna kan med andra ord läsas olika beroende på just kontext och tilltänkt läsekrets.

Även Petra, 20 år, har tackat nej till att medverka på Caféomslaget därför att det är för intimt, just för att hennes pappa som köper tidningen skulle kunna se henne. Hon menar att det finns en värde-

skala; att tidningen Slitz är ännu "porrigare" än Café, som hon uttrycker det, men att Café inte heller är riktigt acceptabel. Däremot skulle hon kunna blotta bröstet i andra sammanhang: "Visa tutterna i Café vill jag inte göra, men jag skulle visa tutterna på en Guccikampanj." Här beskriver Petra statusskillnaden; att avkläddheten i sig inte är dilemmat, utan i vilket sammanhang detta görs. Petra kan tänka sig att visa bröstet i ett kommersiellt sammanhang med högt symboliskt värde, såsom i en Guccikampanj, men inte i en kontext med lägre symboliskt värde såsom Café. Vad gäller avkläddheten delar modellerna således in den i "fin" respektive "ful", "porrig" avkläddhet. Denna gräns blir viktig i ett professionellt sammanhang, men är inte helt lätt att upprätthålla. Medan "fin" avkläddhet à la Gucci kan rättfärdigas och tillskrivas ett högt symboliskt (och ett ekonomiskt då kampanjjobb kan ge flera hundratusen kronor för ett par dagars jobb) värde blir avkläddheten à la Café eller i garaget en "porrig" och "ful" nakenhet och därmed mer problematisk för modellernas bevarande av sin självrespekt och respektabiliteten i branschen.

Medan den erotiserade kvinnokroppen i Slitz tangerar pornografi, ligger Café i gränslandet för det acceptabla, anser Mette. Att pryda Cafés omslag visar upp henne och kan generera nya jobb, vilket visserligen kan gagna den egna karriären ekonomiskt men kanske inte bana väg för de allra mest sofistikerade jobben. Det innebär även en risk att hon inte tas på allvar och inte blir riktigt "fin". Samtidigt blir skillnaden mellan "fin" respektive "ful" avkläddhet skör. Ty oavsett var deras kroppar förekommer behandlas modellens kroppar i stort sett alltid som varor. Målsättningen i mode- och reklambranschen

är i stort sätt *alltid* att tjäna pengar på modeller bara hud, vare sig det gäller att få heterosexuella män att köpa Café eller få Amelias kvinnliga läsekrets att köpa Amelia. Även modellernas egen målsättning är att lyckas ekonomiskt därför tänjer de på respektabilitetens sköra gränser och visar sig avklädda när de anser att det gagnar deras karriär, såsom Mette gör i "grabbtidningen" Café.

NOT

- ¹ Michel de Certeau (1988) gör en distinktion mellan strategier och taktiker. Han menar att de förra kan kopplas till en specifik positionering med direkta kopplingar till makt medan taktiker tas till av dem som saknar institutionell placering och därmed verkställs i frånvaron av makt. Taktiker har mer med begränsningar än möjligheter att göra och används därför för i enlighet med Beverly Skeggs (1997) tolkning att *manipulera* tillfällen för att göra dem till möjligheter. Taktiker tar de svaga till medan strategier utövas av människor i en maktposition. Då modellerna är relativt maktlösa i förhållande till sina arbetsgivare använder jag därför begreppet taktik då det stämmer bättre överens med modellernas situation.

LITTERATUR

- Cameron, Deborah 2000. *Good to Talk? Living and Working in a Communication Culture*. London/Thousand Oaks/New Dehli: Sage Publications.
- de Certeau, Michel, 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkley, Los Angeles: University of California Press.
- Lövgren, Karin, 2005. "Se lika ung ut som du känner dig: Kvinnligt åldrande i media." I: *Kulturella Perspektiv* 3:2005.
- Skeggs, Beverley, 1997. *Formations of Class and Gender*. London/Thousand Oaks/New Dehli: Sage Publications.
- Tresnowski, Alex, 1998. "Out of Fashion". I: *People*. 11/23:98.

SUMMARY

*A Neon Green Push Up**The Meaning of a Bra in the World of Fashion Models*

This anthropological study of working conditions in the Swedish fashion industry shows that fashion models think of modelling both as an opportunity and as a risk. Risk taking is construed around the risk of losing one's respectability when engaging in photo jobs that are seen as undignified. The respectability of a job is based on the status of a particular magazine and photographer as well as on its imagined readers. For the female models, it is important not to expose certain body parts,

mainly breasts and genitals, since this would risk classifying them as "centrefold novels". Keeping up borders of this kind is however shown to be difficult. To illustrate how fragile the borders of respectability can be, I describe a situation where a young model, Mette, does a non paid photo job for a car magazine aimed at heterosexual men. With this example, I want to show the meaning of a neon green push up bra for Mette's way of keeping her self respect and her professional borders. At the same time, keeping one's respectability isn't always compatible with making a living through modelling. When stretching the borders of respectability help making a career, the models sometimes renegotiate these borders.

Från en modevisning av ekologiskt tillverkade kläder. Foto: Magnus Mörck.